

Hétköznapi impressziók, metrón

Tóth Krisztina: *Hazaviszlek, jó?*, Magvető, Budapest, 2009

A tárcza az epika mostohagyereke, oktató-nevelő célzatú publicisztikai műfaj – legalábbis ha az igencsak szűkös mai vajdasági tárcakínálatot nézzük: egyetlen napilapunknak csupán hétfői művelődési mellékletében, az *Üveggolyóban* olvashatók tárcák, míg a hetilapok közül a *Hét Nap* csak igen kevés – és sok esetben kifogásolható minőségű – ilyen szöveget közöl, a *Családi Kör* pedig jellegénél fogva és célközönségét figyelembe véve sem terepe ennek a műfajnak. Nálunk ugyanis még nem érzékelhető az a fajta nyitás a hírlapírás irányába, ami Magyarországon előidézte a tárcairodalom kétezres éveken túli, immáron sokadik reneszánszát, és ezáltal ismét a szakma látóterébe hozta a húszas évek mindenkor kritikus attitűdű kávéházi miliójét, a politikai programoktól való cinikus távolságtartást és ironikus felülemelkedést, a mindennapi léthelyzetekben megnyilvánuló krónikusan abszurd viselkedési sémákat kifigurázó szerzőket.

A feuilleton a századelő divatos európai újságai egy meghatározott rovatának a neve volt, ahol novellasorozat, folytatásos regényt, úti leveleket – azaz általában az olvasók szórakoztatására szánt írásokat közöltek. A kor tárcáiban keverednek a kispróza narratív elemei: a kötelezően humoros, lehetőleg csattanóra kihegyezett csevegés, az általánosító zsánerekép, az ellentétek összeütköztetésén alapuló drámaiság, a váratlan fordulatokat jelölő dinamizmus és olykor a parabolisztikus hangulatképek. Ezek közül elsősorban Kosztolányi Esti Kornél-történeteinek motívumhálójába és sajátos nyelvszemléletébe szöhetnek bele Tóth Krisztina nagy gonddal összeválogatott tárcanovellái. Erről nemcsak a direkt utalások, a sokat használt ismerős toposzok – a távoli ég szemben a sáros földdel; Budapest utcái és a bennük sétáló magányos, boldog-szomorú ember; a gyermeklelkű felnőtt –, hanem a „duplafenekű” mondatok és az izgalmas nyelvi lelemények is tanúskodnak.

A *Hazaviszlek, jó?* tárcái minden momentumukkal a kétezren túli magyar társadalom aktuális problémáihoz kötődnek, ám Tóth Krisztina lírán edzett (hiszen novellagyűjteménye előtt nem sokkal, a tavalyi Ünnepi Könyvhétre jelent meg legújabb, *Magas labda* című verseskötete) prózanyelvével szinte átlöki olvasóját a bagatell minidramák didaktikus tanulságain, így a nyelv uralhatósága iránti szkepszissel a túlzottan is egyértelmű, fekete-fehér véleményalkotás hiábavalóságáról rántja le a leplet. Novelláinak tematikai gazdagságát a *McEnroe és a baldachin* című tárcájában akut gyűjtőszövevényével magyarázza: „...meggyőződésem, hogy minden író ember gyűjtöget: mondatokat, arcokat, párbeszédet rakosgat el, helyszíneket rögzít. Mert ki tudja, mikor mire lehet jó egy-egy hangsúly, történet, utcarészlet” (82). Az író nő pedig a kíváncsi utazó prototípusa, aki a jártában-keltében meglesett mozdulatok, elejtett félmondatok felhasználásával mutatja be a budapesti élet mélyrétegeit.

Tóth Krisztina nem csupán narratív struktúráiban akceptálja a posztmodern patchwork-technikát, a szöveg örömét garantáló barthes-i játékoságnak, ez érezhető a kötetkompozíción is. A könyv ugyanis ötven – előzőleg az *Élet és Irodalom*, a *Nők Lapja*, a *Népszabadság*, az *Új Forrás* és a *Népszava* hasábjain megjelent – tárcanovella gyűjteménye, tematikailag öt fejezetbe sorolva, mindegyik rész előtt egy-egy mottóval.

Az első egység Teiresziászról, a görög mitológia vak jósáról kapta a címét, a róla szóló bagatellben egy félszemű koldus vulgárfilozófiai kiselőadását olvashatjuk, amelynek lényege: „Megy mind. Aztán hová. Na hová. Na mennyé te is. Utazzá” (35). A fejezetben pedig egy színes utazási napló bontakozik ki, vagy – ha úgy tetszik – pontos történetek útközben, nagyvárosi rögválóságot példázó benyomások, hétköznapi kalandok metrón, villamoson, buszon, vonaton. Ezek az értelmetlen rohanást, fejvesztett menekülést metaforizáló labirintus-utak könnyen dekódolható tanulságukkal valóban megdöbbenek: a meredten homokakváriumot bámuló hajléktalanok képe; a férfi, aki a villamoson is csak arról képes beszélni, hogy a volt felesége még holtában is mennyi gondot okoz neki; a remeteségéből jó üzletet csináló homeless sztorija; a Stadionnál röplapokat osztogató szendvicsemler és a könnycsepp tetoválású lány története. A legmegrázóbb – és azóta sokat idézett – novella (*Szóláné*) a kisfiával nyaralni induló batikolt pólós, indiai hosszú szoknyát viselő anyáról szól, aki ártatlannak hitt gesztusával – a fülledt balatoni vonaton meztelen talpát fölteszi a szemközti ülésre – kiérdemli, hogy a kocsni másik végében ülő nemzetiszín gumikarkötős férfi a „büdös rohadék, zsidó, cigány, tetves nigger” (50) szavakkal illesse, és egészen Székesfehérvárig inzultálja a többi utas közönyös asszisztenciája mellett. A passzív rezisztencia, a néma

ellenállás jeleként a vasútállomás padján a kis család folytatja a fülkében muszájból félbeszakított szóláncot, amíg meg nem jön a következő szerelvény: „B, mint *Balaton*, N, mint *ne*, E, mint *egyedül*, L, mint *lakos*, S, mint *saját*, T, mint *takarodj*, J, mint *jövő*, Ó, mint *őríz*, Z, mint *zavar*, R, mint *remény*, Ny, mint *nyugalom*, vagy nem is, legyen inkább *nyekvem* – és végül M, mint *Magyarország*” (51).

A *Háztartási parajelenségek* című részben a találékony édesanyák misztikus és jórészt felderítetlenül maradó X-aktáiba nyerhetünk bepillantást: kiderül, mi az az earth-catching; hogyan érvényesül a női test alakváltozásaiban a perpetuum mobile elve; miként alakítható át a húsvéti csokinyuszi Mikulás-formájúvá, majd körbekerppelhető múmiává; hogyan élnek tovább a felhők fölötti hatalmas, havas réten az egykori házi kedvencek úrkutyák és úrcicák képében. Az első novella, mely a *Nagy vonalakban a női szexualitásról* címet viseli, kissé talán erőltetetten feminista kifigurázása a férfi-nő beháborúknak, az erősebb nem örökös jobban-tájékozottságának, amelyből a hölgyek számára nyilvánvalóvá válik, hogy: „Szülni is jobban tud nálad, csak most nem mutatja meg, mert holnap korán kell kelnie” (61). Nem csoda hát, ha a narrátor a lehetőleg piros autóban ülő csupa nagybetűs FÉRFI kérdésére („Rám vársz, cica?”), lassan, magabiztosan csak annyit felel: „Nem. A menopauzámra” (63).

A harmadik fejezet *Pixel* című novellájában fogalmazódik meg a kötet ars poeticája: a narrátor marslakóként igyekszik „figyelni, pontosan megörökíteni minden kicsi részletet [...] ha majd kérdőn fölémhajolnak, akkor visszaadhassak mindent. Sorjában e különös helyszíneket és testeket, mindent, ahogy volt: mint egy talált fényképezőgép” (149). Ehhez szerencsére még megvan benne az a Kis hercegtől kölcsönzött gyermeki kíváncsiság, a szellemes infantilizmus, ami a keresztrejtvény 'a kalap közepe' meghatározásához is inkább a púpot íratná be vele, mintsem a logikátlan és minden kreativitást nélkülöző hárombetűs kombinációt. Igazi „fel nem nőtt felnőttként” kémleli a világot: rácsodálkozik a „kitántorgókra”, azokra a huszonéves fiúkra, akik húsipari szakmunkásként elszegődnek dolgozni tizenöt évre Finnországba; bemutatja egy franciaországi au-pair segélykiáltásként ható talált levelét; és felvillantja a remény mámorát egy életunt családapa előtt, amikor az meghallja fiatalága egyik állomásának, egy poros határszéli falunak a nevét a rádióban.

A *Sors, nyiss nekem tért* című fejezetben Örkény-árnyjátékokat, egypercesek parafrázisait olvashatjuk, olyan novellákat, amik általános végkövetkeztetése mindössze ennyi: „Sokszor a legbonyolultabb dolgokban is jól megértjük egymást, de előfordul, hogy egészen egyszerű kérdésekben nem” (153). Ilyen történet az, amelyben egy szimpla ügynek tűnő belső

kéménykárjavításból évekig tartó Canossa-járás lesz. Szerencsére azonban hétköznapi csodákról is megbizonyosodhatunk Tóth Krisztina tollából: a római vak koldus egyszerre visszanyeri szeme világát, amikor segít kihalászni egy gyerek sapkáját a szökőkútból; a térkép, amellyel a zsebében a híres spanyol forradalmár, Juan Mansuelo hősi halált halt, magyarországi múzeumi körútja alatt angyalvérrel itatódik át; de itt van az igazi apa rejtélyes elrepülésének története, ami akár egy Márquez-regénybe is beleillene.

Végül az ötödik, *Hazaviszlek, jó?* címet viselő fejezet tárcáinak öszszekötő szála a szerelem vagy annak hiánya, a szeretkezés, a megcsalás, a féltékenység, az együvé tartozás érzése, kötődjön az akár az ellenkező, illetve az azonos nem tagjaihoz vagy a gyerekkori disznósajthoz, a közös emlékeket felidéző papagájhoz.

A rendkívül találó borítón (Pintér József munkája) tárgyalótermi vitákról szabadult, a legutóbbi divat szerint öltözött, kosztümös nőalak ül egy fehér kanapén Lakáskultúra-díszletek között, fején egy furcsa, fanyarul mosolygó disznómaszkkal. Ahogy Dunajcsik Máttyás írja, „mintha az Ady-mitologéma modern, női változata lenne: a Disznófejű Nagyszszony”.¹ A kép visszaadja a hangulatot, ami olvasás közben eluralkodik az emberen: Mások életében vájkálunk, élvezve Mások hibáit, Mások életének félresiklását, piti hazugságaikat, pedig mindez nem is annyira Másvilág a számunkra, csak a tükörbe kellene néznünk.

A kötet szövegei a vége felé közeledve egyre gyöngébbé válnak, mind gyakrabban érezhetők a tömeggyártásra szánt cikkek automatizmusai, ennek ellenére a szerzőnek sikerül végig jó minőségben, az egyszeri újságvásárló számára is érdekesítően, mégis a posztmodern kánonnak megfelelően elgondolkodtatni, megbotránkoztatni, és – nem utolsósorban – közelebb hozni a nem bölcsész szemináriumokon edződött olvasókat a kortárs irodalomhoz. Megint csak Dunajcsikot idézve, teszi mindezt úgy, hogy „az eleinte üresen kattogó, közhelygyanús első bekezdések után szinte mindig beletalálunk egy remek történetbe: pont mint az életben, ahol még egy kiábrándítóan szürke hétfő reggel is tartogathat meglepetéseket”.

¹ Dunajcsik, Máttyás: Valahol Magyarországon. In: http://www.revizoronline.com/hu/cikk/1904/toth-krisztina-hazaviszlek-jo-tarcanovellak-publicisztikak/?label_id=8&first=0